

KARTA PRACY. ZAKRES ROZSZERZONY

KONSTYTUCJA 3 MAJA A KONSTYTUCJE AMERYKAŃSKA I FRANCUSKA. PRACA Z TEKSTEM ŹRÓDŁOWYM

Zadanie 1.

Przeczytajcie fragmenty trzech konstytucji, a następnie uzupełnijcie tabelę.

Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryk z 1787 r.

Wstęp

My, naród Stanów Zjednoczonych, pragnąc udoskonalić Unię, ustanowić sprawiedliwość, zabezpieczyć spokój w kraju, zapewnić wspólną obronę, podnieść ogólny dobrobyt oraz utrzymać dla nas samych i naszego potomstwa dobrodziejstwa wolności, wprowadzamy i ustanawiamy dla Stanów Zjednoczonych Ameryki niniejszą konstytucję.

Artykuł I

§1. Wszelka niniejszym przyznana władza ustawodawcza przysługuje Kongresowi Stanów Zjednoczonych, który składa się z Senatu i z Izby Reprezentantów.

§2. W skład Izby Reprezentantów wchodzi członkowie wybierani co dwa lata przez ludność poszczególnych stanów; w każdym stanie wyborcy powinni odpowiadać wymogom, określonym dla wyborców tej izby ciała ustawodawczego stanu, która składa się z większej liczby członków.

[...]

§3. Senat Stanów Zjednoczonych składa się z senatorów wybieranych po dwu z każdego stanu przez jego ciało ustawodawcze na lat sześć [...].

[...]

§8. Kongres ma prawo:

– wprowadzać i pobierać podatki, cła, daniny i opłaty w celu spłacenia długów oraz zapewnienia wspólnej obrony i ogólnego dobrobytu Stanów Zjednoczonych, przy czym wszystkie cła, daniny i opłaty powinny być jednakowe na całym obszarze Stanów Zjednoczonych;

– zaciągać pożyczki na rachunek Stanów Zjednoczonych;

– regulować obrót z zagranicą, między poszczególnymi stanami i plemionami Indian;

– ustalać dla całego obszaru Stanów Zjednoczonych jednolite zasady nabywania obywatelstwa oraz jednolite prawo upadłościowe;

– bić monety, określać ich wartość oraz wartość walut zagranicznych, ustalać jednostki miar i wag;

[...]

– wypowiadać wojnę, wystawiać listy kaperskie i wydawać przepisy dotyczące prawa do łupu na lądzie i wodach;

– wystawiać i utrzymywać armię, przy czym kredyty na ten cel mogą być przyznawane najwyżej na dwa lata;

– tworzyć i utrzymywać marynarkę wojenną;

[...].

Artykuł II

§1. Władzę wykonawczą sprawuje prezydent Stanów Zjednoczonych Ameryki. Urząd swój pełni przez okres lat czterech, a wybierany jest wraz z obieranym na ten sam okres wiceprezydentem [...].

[...]

§2. Prezydent jest głównodowodzącym armii i floty Stanów Zjednoczonych, jak również milicji poszczególnych stanów, gdy zostaje powołana do służby czynnej Stanów Zjednoczonych. Może żądać od każdego kierownika resortu pisemnej opinii w jakiegokolwiek sprawie, związanej z zadaniami jego urzędu. Stosuje prawo łaski w sprawach o przestępstwa przeciwko Stanom Zjednoczonych, z wyłączeniem spraw wszczętych wskutek postawienia w stan oskarżenia przez Izbę Reprezentantów.

Za radą i zgodą Senatu, udzieloną większością dwu trzecich obecnych senatorów, może zawierać traktaty. Wyznacza, a za radą i zgodą Senatu mianuje ambasadorów, innych pełnomocnych przedstawicieli i konsulów, sędziów Sądu Najwyższego

oraz wszystkich innych funkcjonariuszy Stanów Zjednoczonych na urzędy utworzone ustawą, chyba że konstytucja przewiduje inny tryb obsadzania ich. Kongres może jednak według swego uznania powierzyć w drodze ustawy prawo mianowania niższych funkcjonariuszy samemu prezydentowi, sądom albo kierownikom resortów.

[...]

Artykuł III

§1. Władzę sądową Stanów Zjednoczonych sprawuje jeden Sąd Najwyższy oraz takie sądy niższe, jakie z biegiem czasu Kongres ustanowi i utworzy. Sędziowie zarówno Sądu Najwyższego, jak i niższych sądów pozostają na swym urzędzie, dopóki sprawują go nienagannie. Za swoją służbę otrzymują w określonych terminach uposażenie, które nie może być obniżone, dopóki pełnią swój urząd.

Źródło: Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki, uchwalona 17.09.1787 r.,
[w:] <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/usa.html> [dostęp: 14.06.2021 r.].

Konstytucja 3 maja 1791 r.

Preambuła

[...] uznając, iż los nas wszystkich od ugruntowania i wydoskonalenia konstytucji narodowej jedynie zawisł, długim doświadczeniem poznawszy zadawnione rządu naszego wady, a chcąc korzystać z pory, w jakiej się Europa znajduje, i z tej dogorywającej chwili, która nas samym sobie wróciła, wolni od hańbiących obcej przemocy nakazów, ceniąc drożej nad życie, nad szczęśliwość osobistą egzystencją polityczną, niepodległość zewnętrzną i wolność wewnętrzną narodu, którego los w ręce nasze jest powierzony, chcąc oraz na błogosławieństwo, na wdzięczność współczesnych i przyszłych pokoleń zasłużyć, mimo przeszkód, które w nas namiętności sprawować mogą, dla dobra powszechnego, dla ugruntowania wolności, dla ocalenia ojczyzny naszej i jej granic, z największą stałością ducha niniejszą konstytucję uchwalamy i tę całkowicie za świętą, za niewzruszoną deklarujemy, dopóki by naród w czasie, prawem przepisany, wyraźną wolą swoją nie uznał potrzeby odmienienia w niej jakiego artykułu. Do której to konstytucji dalsze ustawy sejmu terażniejszego we wszystkim stosować się mają.

[...]

V. Rząd, czyli oznaczenie władz publicznych

Wszelka władza społeczności ludzkiej początek swój bierze z woli narodu. Aby więc całość państw, wolność obywatelską i porządek społeczności w równej wadze na zawsze zostawały, trzy władze rząd narodu Polskiego składać powinny i z woli prawa niniejszego na zawsze składać będą, to jest władza prawodawcza w stanach zgromadzonych, władza najwyższa wykonawcza w królu i straży i władza sędownicza w jurysdykcjach, na ten koniec ustanowionych, lub ustanowić się mających.

VI. Sejm, czyli władza prawodawcza

Sejm, czyli stany zgromadzone, na dwie izby dzielić się będą: na izbę poselską i na izbę senatorską pod prezydencją króla. Izba poselska, jako wyobrażenie i skład wszechwładztwa narodowego, będzie świątynią prawodawstwa. Przeto w izbie poselskiej najpierwej decydowane będą wszystkie projekty: 1-mo¹, co do praw ogólnych, to jest konstytucyjnych, cywilnych, kryminalnych i do ustanowienia wieczystych podatków, w których to materiałach propozycje od tronu województwom, ziemiom i powiatom do roztrząśnienia podane, a przez instrukcje do izby przychodzące, najpierwsze do decyzji wzięte być mają; 2-do², co do uchwał sejmowych, to jest poborów doczesnych, stopnia monety, zaciągania długu publicznego, nobilitacyj³ i innych nagród przypadkowych, rozkładu wydatków publicznych, ordynaryjnych⁴ i ekstrordynaryjnych⁵, wojny, pokoju, ostatecznej ratyfikacji traktatów związkowych i handlowych, wszelkich dyplomatycznych aktów i umów, do prawa narodów ściągających się, kwitowania magistratur wykonawczych⁶ i tym podobnych zdarzeń, głównym narodowym potrzebom odpowiadających, w których to materiałach propozycje od tronu, prosto do izby poselskiej przychodzić mające, pierwszeństwo w prowadzeniu mieć będą.

Izby senatorskiej, złożonej z biskupów, wojewodów, kasztelanów i ministrów pod prezydencją króla, mającego prawo raz dać *votum*⁷ swoje, drugi raz *paritatem*⁸ rozwiązywać osobiście lub nadesłaniem zdania swego do tejże izby, obowiązkiem jest 1-mo każde prawo, które po przejściu formalnym w izbie poselskiej do senatu natychmiast przesłane być powinno, przyjąć lub wstrzymać do dalszej narodu deliberacji⁹ opisaną w prawie większością głosów. [...] Sejm zawsze gotowym będzie: prawodawczy i ordynaryjny. Rozpoczynać się ma co dwa lata, trwać zaś będzie podług opisu prawa o sejmach. Gotowy, w potrzebach nagłych zwołany, stanowić ma o tej tylko materii, do której zwołanym będzie, lub o potrzebie, po czasie zwołania przypadłej. [...]

VII. Król, władza wykonawcza

Żaden rząd najdoskonalszy bez dzielnej władzy wykonawczej stać nie może. Szczęśliwość narodów od praw sprawiedliwych, praw skutek od ich wykonania zależy. Doświadczenie nauczyło, że zaniedbanie tej części rządu nieszczęściami napełniło Polskę. Zawarowawszy¹⁰ przeto wolnemu narodowi Polskiemu władzę praw sobie stanowienia i moc baczności nad wszelką wykonawczą władzą, oraz wybierania urzędników do magistratur, władzę najwyższego wykonywania praw królowi w radzie jego oddajemy, która to rada Strażą Praw zwać się będzie. Władza wykonawcza do pilnowania praw i onych pełnienia ściśle jest obowiązana. Tam czynną z siebie będzie, gdzie prawa pozwalają, gdzie prawa potrzebują dozoru, egzekucji, a nawet silnej pomocy. Posłuszeństwo należy się jej zawsze od wszystkich magistratur, moc przynaglenia nieposłuszne i zaniedbujące swe obowiązki magistratury w jej ręku zostawiamy. Władza wykonawcza nie będzie mogła praw stanowić ani tłumaczyć, podatków i poborów pod jakimkolwiek imieniem nakładać, długów publicznych zaciągać, rozkładu dochodów skarbowych przez sejm zrobionego odmieniać, wojny wydawać, pokoju ani traktatu i żadnego aktu dyplomatycznego *definitive*¹¹ zawierać. Wolno jej tylko będzie tymczasowe z zagranicznymi prowadzić negocjacje oraz tymczasowe i potoczne dla bezpieczeństwa i spokojności kraju wynikające potrzeby załatwiać, o których najbliższemu zgromadzeniu sejmowemu donieść winna. Tron polski elekcyjnym przez *familie*¹² mieć na zawsze chcemy i stanowimy. [...] Dynastia przyszłych królów polskich zacznie się na osobie Fryderyka Augusta, dzisiejszego elektora Saskiego, które sukcesorem *de lumbis*¹³ z płci męskiej tron Polski przeznaczamy. Najstarszy syn króla panującego po ojcu na tron następować ma. [...]

Straż, czyli rada królewska, do dozoru całości i egzekucji praw królowi dodana, składać się będzie: 1-mo, z prymasa, jako głowy duchowieństwa polskiego i jako prezesa komisji edukacyjnej, mogącego być wyręczonym w straży przez pierwszego *ex ordine*¹⁴ biskupa, którzy rezolucji podpisywać nie mogą; 2-do, z pięciu ministrów, to jest ministra policji, ministra pieczęci, ministra *belli*¹⁵, ministra skarbu, ministra pieczęci do spraw zagranicznych; 3-tio¹⁶, z dwóch sekretarzów, z których jeden protokół straży, drugi protokół spraw zagranicznych trzymać będą, obydwa bez *votum* decydującego. [...]

[...] Chcąc, aby Straż Praw narodowych obowiązana była do ściślej odpowiedzi narodowi za wszelkie onych przestępstwa stanowimy, iż gdy ministrowie będą oskarżeni przez deputację, do egzaminowania ich czynności wyznaczoną, o przestępstwo prawa, odpowiadać mają z osób i majątków swoich. [...]

VIII. Władza sądownicza

Władza sądownicza nie może być wykonywaną ani przez władzę prawodawczą, ani przez króla, lecz przez magistratury na ten koniec ustanowione i wybierane. Powinna zaś być tak do miejsc przywiązana, żeby każdy człowiek bliską dla siebie znalazł sprawiedliwość, żeby przestępny widział wszędzie groźną nad sobą rękę krajowego rządu.

1-mo. Ustanawiamy przeto Sądy pierwszej instancji dla każdego województwa, ziemi i powiatu, do których sędziowie wybierani będą na sejmikach. Sądy pierwszej instancji będą zawsze gotowe i czuwające na oddanie sprawiedliwości tym, którzy jej potrzebują.

Źródło: Ustawa rządowa z dnia 3 maja 1791 roku, [w:] <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/kpol/1791.html> [dostęp: 14.06.2021 r.].

¹ 1-mo – łac. *primo* – „po pierwsze”

² 2-do – łac. *secundo* – „po drugie”

³ nobilitacyj – nadawania tytułów i praw szlacheckich

⁴ ordynaryjnych – zwykłych, zazwyczaj uchwalanych

⁵ ekstraordynaryjnych – wyjątkowych

⁶ magistratur wykonawczych – postanowień sądowych

⁷ *votum* – z łac. „głos”

⁸ *paritatem* – z łac., tu: „równą ilością głosów za i przeciw”

⁹ deliberacji – rozważania, narad, dyskusji

¹⁰ zawarowawszy – zapewniwszy

¹¹ *definitive* – z franc. „ostatecznie”

¹² *familie* – rodziny, rody

¹³ sukcesorem *de lumbis* (łac.) – następcą tronu legalnie zrodzonym, z prawnego łoża

¹⁴ *ex ordine* – z łac. „z porządku”, tu: „w hierarchii”

¹⁵ *belli* – z łac. „wojny”

¹⁶ 3-tio – łac. *tertio* – „po trzecie”

Konstytucja francuska z 1791 r.

Tytuł III

O władzach publicznych

Art. 1. Władza zwierzchnia jest jedna, niepodzielna, niepozbywalna i niepodlegająca przedawnieniu. Należy ona do Narodu; żadna część Ludu ani żadna jednostka nie może sobie przyznać jej wykonywania.

Art. 2. Naród, będący jedynym źródłem wszelkiej władzy, sprawuje ją tylko przez delegację. – Ustrój francuski jest reprezentacyjny: reprezentantami są Ciało Ustawodawcze i Król.

Art. 3. Władza ustawodawcza jest delegowana Zgromadzeniu Narodowemu złożonemu z reprezentantów wybranych swobodnie na określony czas przez lud. Zgromadzenie Narodowe ma ją sprawować z sankcją królewską, w sposób poniżej określony.

Art. 4. Rząd jest monarchistyczny: władza wykonawcza jest delegowana Królowi i jest pod jego powagą sprawowana przez ministrów i innych odpowiedzialnych urzędników, w sposób poniżej określony.

Art. 5. Władza sądowa jest delegowana sędziom wybieranym na określony czas przez lud.

Rozdział I. O Ustawodawczym Zgromadzeniu Narodowym

Art. 1. Zgromadzenie Narodowe stanowiące Ciało Ustawodawcze jest stałe i składa się tylko z jednej izby.

Art. 2. Powoływane ono będzie co dwa lata w drodze nowych wyborów. Każdy okres dwuletni stanowić będzie jedną legislaturę. [...]

Art. 5. Ciało Ustawodawcze nie może zostać rozwiązane przez Króla.

[...]

Art. 1. Liczba posłów w Ciele Ustawodawczym wynosi 745 [...].

[...]

Rozdział II. O godności królewskiej, regencji i ministrach

[...]

Art. 1. Godność królewska jest niepodzielna i delegowana dziedzicznie panującej dynastii w linii męskiej w porządku primogenitury, z wieczystym wyłączeniem kobiet i ich potomstwa.

Art. 2. Osoba Króla jest nietykalna i święta. Jego jedyny tytuł brzmi: Król Francuzów.

Art. 3. Nie ma we Francji autorytetu wyższego ponad Ustawę. Król rządzi na mocy Ustawy i jedynie w jej imieniu może wymagać posłuszeństwa.

Art. 4. Król, przy objęciu tronu lub po dojściu do pełnoletności składa w obecności Ciała Ustawodawczego przysięgę Narodowi, że będzie wierny Narodowi i Ustawie [...].

[...]

Art. 5. Ministrowie są odpowiedzialni za wszystkie przestępstwa popełnione przez nich przeciwko bezpieczeństwu państwa i przeciwko Konstytucji; – za wszelkie naruszenie własności i wolności jednostki; – za wszelkie trwonienie pieniędzy przeznaczonych na wydatki w ich resorcie.

Rozdział IV. O sprawowaniu władzy wykonawczej

Art. 1. Najwyższa władza wykonawcza spoczywa wyłącznie w rękach Króla. – Król jest najwyższym zwierzchnikiem ogólnej administracji królestwa; [...] – Król jest najwyższym zwierzchnikiem armii lądowej i marynarki wojennej. [...].

Źródło: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. Melania Sobańska-Bondaruk, Stanisław Bogusław Lenard, Warszawa: Wyd. Naukowe PWN, 1999, s. 490–493.

	Konstytucja Stanów Zjednoczonych	Konstytucja 3 maja	Konstytucja francuska
Rok uchwalenia			
Jakie hasła oświeceniowe pojawiają się w konstytucji?			
Kto miał sprawować władzę ustawodawczą?			
Na ile lat powoływano organy władzy ustawodawczej?			
Kto miał sprawować władzę wykonawczą?			
Kto miał sprawować władzę sędziowską?			
Jakie zadania otrzymała władza ustawodawcza?			
Jakie zadania otrzymała władza wykonawcza?			-
Które artykuły nawiązują do zasady umowy społecznej?			
Jaki był cel uchwalenia konstytucji?			-